

Розробка концептуальних положень перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогів сучасною науковою думкою

(Історичний ракурс)

Ідеться про організацію навчального процесу в закладах післядипломної освіти в Україні, зокрема впровадження кредитно-модульної системи і розвиток дистанційних форм навчання. Ці процеси зближують українську освіту з європейським простором, роблять її конкурентоспроможною. Підвищення кваліфікації вчителів передбачає специфіку і відповідні завдання, що вдосконалює професійну діяльність.

Ключові слова: навчальний процес, післядипломна освіта, підвищення кваліфікації, безперервність освіти, інновація, кредитно-модульна система, дистанційне навчання, вчитель.

Mariana Myts. Development of Conceptual Provisions of the Retraining and Advanced Training of Teachers by Modern Scientific Thought of Ukraine (Historical View).

This refers to the organization of the educational process in postgraduate education institutions in Ukraine, in particular the introduction of a credit-modular system and the development of distance learning. These processes bring Ukrainian education closer to the European one and make it competitive. Advanced training involves specifics and relevant tasks, which improves professional performance.

Keywords: educational process, postgraduate education, advanced training, continuing education, innovation, credit-modular system, distance learning, teacher.

Постановка проблеми. Світовий освітній простір об'єднує національні освітні системи різного типу і рівня, які суттєво відрізняються культурно-історичними традиціями та якісним станом. Але незважаючи на специфічні особливості, цей простір є єдиним організмом, що формується за наявності в кожній освітній системі глобальних тенденцій і збереження різноманітності.

Формуванню єдиного світового освітнього простору сприяє впровадження в навчальний процес кредитно-модульної системи і розвиток дистанційних форм навчання. У жорстоких реаліях воєнного стану в Україні перед освітянами стоять нові завдання щодо вдосконалення освітнього простору. А це вимагає вивчення чималого інноваційного досвіду в системі післядипломної освіти, який простежується з початку проголошення Україною незалежності. Під час війни дистанційна післядипломна освіта стала необхідністю, оскільки дозволяє продовжувати навчання та розвивати навички без фізичного перебування у навчальному закладі.

Незважаючи на воєнний стан, Україна робить значний поступ у напрямі європейського розвитку. Процеси європейської інтеграції охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності. Прикладом цього може послужити й освіта, особливо вища школа. Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітній простір Європи,

здійснює модернізацію освітньої діяльності у контексті європейських вимог, дедалі наполегливіше працює над практичним приєднанням до Болонського процесу.

Перехід України на інноваційну стратегію розвитку підвищує актуальність післядипломної педагогічної освіти, яка переорієнтовує на новий зміст, форми навчання, системи ціннісних орієнтацій, виконуючи інтеграційну, організаційно-координаційну функції неперервної педагогічної освіти.

Безперервність освіти є стратегічним напрямком гуманітарної політики нашої країни. Ця спрямованість роботи потребує концептуальних змін у системі перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Вагомим внеском у розв'язання цих проблем є наукові доробки багатьох учених (В. С. Барабіна, В. І. Бондар, Л. І. Даниленко, І. Я. Зязюн, Г. В. Єльнікова, Ю. І. Мальований, В. І. Маслов, Н. Г. Ничкало, В. В. Олійник, В. Ф. Паламарчук, Н. Г. Протасова, Л. П. Пуховська, О. Я. Савченко, В. А. Семиченко, Т. І. Сущенко та ін.). Разом з тим аналіз теоретичних напрацювань учених, стан педагогічної практики, нові вимоги до професійної компетентності свідчать про подальшу розробку як концептуальних положень проблеми, так і окремих практичних питань педагогічної післядипломної освіти.

Виклад основного матеріалу. Ґрунтуючись на фундаментальних дослідженнях з означеної проблеми

та публікаціях у періодичних виданнях з педагогіки, серед основних завдань післядипломної освіти вчителів можна вказати:

- забезпечення професійно-особистісного розвитку майбутнього вчителя на засадах особистісного, системного та андрагогічного підходів;
- приведення змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки вчителів до вимог інформаційно-технологічного суспільства і змін, що відбуваються у соціально-економічній, духовній та гуманітарній сфері;
- модернізація освітньої діяльності вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку (перепідготовку) вчителів на основі інтеграції традиційних педагогічних та новітніх мультимедійних навчальних технологій, а також створення нового покоління дидактичних засобів післядипломної освіти вчителів.

Щодо організації навчального процесу в закладах післядипломної освіти згідно з положеннями Болонської декларації слід зазначити, що підвищення якості освіти, забезпечення її мобільності, привабливості, конкурентоспроможності на ринку праці вимагає подальшого вдосконалення організації навчального процесу на засадах гуманності, особистісно орієнтованої педагогіки, розвитку і саморозвитку вчителів. А це у свою чергу передбачає:

- впровадження кредитно-модульної системи навчання;
- використання інформаційно-комп'ютерних технологій та інтерактивних методів навчання і мультимедійних засобів;
- індивідуалізацію навчально-виховного процесу та посилення ролі самостійної роботи;
- впровадження електронних засобів навчання (підручників, посібників, каталогів, словників тощо), комп'ютерних навчальних програм;
- використання сучасних систем контролю якості знань слухачів та проведення моніторингу якості післядипломної освіти.

Ці умови покликані забезпечити, по-перше, безперервність освіти, по-друге, послідовність і цілісність етапів розвитку професіоналізму вчителя як умови самої безперервності освіти.

Післядипломна освіта визначена Законом України «Про вищу освіту» (ст. 10), в якому стверджується, що це «спеціалізований» вид освіти та професійної підготовки особи через поглиблення, розширення й оновлення її професійних знань, умінь і навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду.

Зміни, що відбуваються в освіті, потребують постійного вдосконалення фахової майстерності педагогічних кадрів. Радою Європи та Європейською

Комісією у 2004 році ухвалено стратегічний документ «Освіта і підготовка 2010 – Успіх болонської стратегії залежить від термінових реформ». У ньому даються провідні характеристики вимог педагогічної професії, визначаючи її як:

- висококваліфіковану професію;
- професію, що вимагає неперервного навчання;
- мобільну професію;
- професію, що базується на партнерстві.

Необхідність виконання цих вимог ставить перед системою післядипломної педагогічної освіти (далі – ППО), яка має забезпечувати професійну гідність, досконалість і конкурентоспроможність педагогів на ринку праці, завдання щодо подальшого розвитку та забезпечення стратегічних і тактичних функцій. Розвиток передбачає, перш за все, якісні зміни. Основною формою розвитку має бути інновація. Фактично робота із забезпечення якісної освіти, у тому числі ППО, має бути основною інновацією в системі освіти.

Спеціалізація, перепідготовка і підвищення кваліфікації має специфіку і характеризується відповідними завданнями: оволодіння новими знаннями і вміннями в рамках існуючого освітньо-кваліфікаційного рівня; отримання нового освітньо-кваліфікаційного рівня чи спеціальності; підвищення рівня професійної діяльності. В нашому випадку дослідника цікавлять перше і третє завдання, які потребують деталізації і розробки, зокрема щодо такого документа як навчальний план і такої проблеми як навчально-методичне забезпечення. Що стосується поступу вищої освіти в Україні, то однією із тенденцій її сучасного етапу залишається формування загальноєвропейської освіти в межах Болонського процесу.

Головна мета процесу – консолідація зусиль наукової й освітньої громадськості та урядів країн Європи для підвищення конкурентоспроможності європейської системи науки та вищої освіти у світовому вимірі, підвищення її ролі в суспільних демократичних перетвореннях. Основною позицією Болонського процесу є запровадження Європейської кредитно-трансферної і акумулюючої системи (European community course credit, Transfer System – ECTS) в національні системи освіти як обов'язкові передумови для входження до європейського освітнього простору. Приєднання України у 2003 році до Болонського процесу сприяло активному реформуванню вищої освіти країни. Цілеспрямований неухильний поступ освіти України в напрямку її осучаснення дозволить достатньо швидко вивести вищу школу на конкурентний ринок освітніх послуг Європи та світу.

Такі ж перспективи модернізації має післядипломна освіта України. Удосконалення системи післядипломної освіти стало предметом уваги як державних програм, так і досліджень окремих науковців. Різні аспекти

підвищення кваліфікації педагогічних працівників у контексті неперервної освіти розглянуто у працях В. Бондаря, Б. Гершунського, І. Зязюна, Л. Ляхощкої, В. Маслова, В. Олійника та ін. Цілеспрямованість переходу вищої школи від традиційної організації навчального процесу до кредитно-модульної системи науково обґрунтована в роботах науковців (В. Ю. Биков, В. О. Гравіт, Л. І. Даниленко, М. Ф. Дмитриченко, Л. Л. Ляхощка, І. В. Мороз, В. В. Олійник, К. М. Старченко та інші).

Зазначимо, що ППО має свою структуру, своєрідні цілі, задачі, умови функціонування, форми, методи і засоби навчання. Тому механічно переносити в систему роботи ППО всього того, що напрацьовано щодо вищих навчальних закладів у справі впровадження кредитно-модульної системи, недоцільно. Разом з тим надається можливість на підставі загальних закономірностей навчання в сучасній школі низки вже впроваджених інноваційних технологій у ППО, при детальному обліку специфіки функціонування системи модернізувати організацію навчального процесу із використанням відкритих систем освіти.

У структурі ППО найбільшою специфікою відрізняється система підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів. Як зазначає Л. Ляхощка: «Це система соціального типу, організаційно-педагогічна, головною метою якої є створення умов виконання замовлення суспільства на рівень і якість (професіоналізм, компетентність, культура, здібності тощо), підготовка науково-педагогічних працівників освіти, реалізація ідей і підходів концепції „навчання протягом усього життя”» [37]. На сучасному етапі ця система чітко функціонує і мобільно сприймає модернізацію своєї освітньої діяльності. Найбільш масштабна інновація нинішнього етапу розвитку системи – це перехід до очно-дистанційної форми підвищення кваліфікації слухачів.

Пріоритетним напрямом у підвищенні якості навчального процесу в ЦІПО є організація навчання на варіативній основі з елементами модульного навчання, враховуючи фактичні знання і вміння, потреби і запити слухачів курсів підвищення кваліфікації та студентів факультету менеджменту і психології. У сучасній системі ППО об'єктивно виникає необхідність запровадження в освітню діяльність нових форм, методів, технологій роботи з педагогічними та управлінськими кадрами.

З 2005 року організація підвищення кваліфікації основних категорій слухачів проводиться за очно-дистанційною формою навчання, що є важливим напрямом розвитку навчального процесу. Використання у навчальному процесі сучасних мультимедійних засобів, мобільного зв'язку, інтернету стало необхідною умовою для навчання і виховання компетентного фахівця та його майбутньої адаптації до умов роботи в епоху суцільної інформатизації суспільства.

Тому нині освітні заклади України намагаються організувати навчальний процес так, щоб забезпечити своїм студентам і слухачам якнайповніший доступ до навчальної літератури, використовуючи при цьому різні носії інформації, у тому числі паперові, електронні, мультимедійні та доступ до інтернет-ресурсів. Ця тенденція спричинила появу нових форм навчання, які широко пропонуються на ринку освітніх послуг. До них належить дистанційне, електронне, інтернет-навчання та ін.

У «Положенні про дистанційне навчання» під ДН розуміється «індивідуалізований процес передання і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання у спеціалізованому середовищі, яке створене на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [7, с. 1].

Відкрите навчання дає можливість кожній людині отримати освіту незалежно від місця проживання, віку, національності, фізичного стану та ін. Більшість із цих форм навчання вже досить довго розробляються і досліджуються. Вони були започатковані Українським центром дистанційного навчання, окремими університетами та організаціями і Національним технічним університетом «Харківський політехнічний інститут», Національним технічним університетом «Київський політехнічний інститут», Міжнародною академією управління персоналом, Міжнародною лабораторією і навчальним центром ЮНЕСКО / ПР Інституту кібернетики ім. В. М. Глушкова на базі вітчизняних та зарубіжних навчальних платформ.

Паралельно із практичними розробками навчальних дистанційних курсів проводилися і теоретичні дослідження ефективності застосування сучасних технологій навчання, зокрема щодо ППО. В першу чергу ми звертаємо увагу на праці, які з'явилися за останні п'ять років, авторами яких є В. В. Олійник, Л. Л. Ляхощка, В. Ю. Биков, В. О. Головінова, В. О. Гравіт, В. М. Кухаренко, В. Ю. Наумова, К. М. Старченко, В. І. Попов, С. В. Антошук, А. Л. Кліменко, Т. І. Сябрук та ін. Методичне забезпечення дистанційного навчання розглядається в статті В. Попова, де зосереджено увагу на методичних принципах дистанційного навчання, дидактичних властивостях інтернету, а також вимог, яким мають відповідати навчальні матеріали для дистанційного навчання [51, с. 85–88].

Як зазначено у вже згаданій доповіді Л. Ляхощкої: «...Поява дистанційної освіти ... не випадкова, це закономірний етап розвитку та адаптації освіти до сучасних умов. Питання „бути чи не бути дистанційній освіті” вже не є актуальним. У всьому світі дистанційна освіта існує, посідає своє соціально значуще місце в освітній сфері... ДО є перспективним сучасним механізмом і інструментом досягнення цілей освіти

на сучасному етапі її розвитку». В. Олійник, В. Гравіт, А. Кліменко у дослідженні, присвяченому очно-дистанційній організації підвищення кваліфікації в ЦІПО, зазначають: «...Дистанційне навчання як прогресивна педагогічна технологія, що базується на сучасних досягненнях інформатики, комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, у нинішніх умовах може відіграти роль каталізатора процесу реформування системи підвищення кваліфікації» [46, с. 68].

Упровадження ДО сприяє реалізації в діяльності вищої школи нових освітніх парадигм, принципів, визначених Болонською декларацією. Саме ППО забезпечує неперервність і максимальну індивідуалізацію навчання, сприяє розвитку професійної мобільності педагогічних працівників. Пріоритетним напрямом у підвищенні якості навчального процесу у вищій школі, зокрема в ЦІПО АПН України, є організація навчання за очно-дистанційною формою. Бібліографія, складена нами до цієї статті, засвідчує, що чималий авторський колектив київських учених працює нині над цією проблемою з метою впровадження такої форми навчання у всіх регіонах країни.

Центральний інститут післядипломної освіти надає першочергового значення поширенню та впровадженню технології очно-дистанційного підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів в Україні як широкий доступ особи до кращих світових освітніх ресурсів, самонавчання найбільш доступним способом, отримання професійно орієнтованої та особистісної значущої інформації упродовж усього життя [15].

В. Олійник, відносячи професію вчителя до висококваліфікованих професій, зазначає, що кожен учитель повинен мати можливість продовжувати навчання до вищого рівня з метою розвивати педагогічні компетенції і зростати у професійному розвитку. Оскільки педагогічна освіта є багатопрофільною, то це дає змогу вчителям одержувати всебічні знання з предмету, вдосконалювати педагогічну майстерність, навички компетентності, необхідні для того, щоб направляти і підтримувати учнів, а також розуміти соціальний і культурний статус освіти.

Далі В. Олійник зазначає, що ця професія вимагає неперервного навчання: «Вчителів необхідно підтримувати в тому, щоб вони продовжували свій професійний розвиток упродовж всієї кар'єри. Вони та їхні роботодавці мають визнавати важливість оволодіння новими знаннями, а вчителі повинні вводити інновації та використовувати наочність з тим, щоб урізноманітнювати свою роботу. Вони мають працевлаштовуватись у заклади, в яких цінується бажання неперервно навчатися, щоб розвиватися й адаптуватися упродовж усієї кар'єри. Вчителів необхідно заохочувати запроваджувати у практичну діяльність ефективні методи, сучасні інновації і результати

досліджень з тим, щоб не відставати від стрімкого розвитку Суспільства Знань...» [48, с. 18].

Нині особливі вимоги у світовій педагогіці ставляться до післядипломної освіти, тому що саме вона є найбільш гнучкою складовою процесу фахового зростання людини. Проблеми підготовки спеціалістів, підвищення їх кваліфікації та перепідготовки визначаються як пріоритетні, що безпосередньо пов'язані з економічним і культурним розвитком, соціальною стабільністю будь-якої держави. Надання державою кожній людині реальних можливостей підвищити свій професійний рівень, привести його у відповідність до вимог, що швидко змінюються, є важливою складовою і гарантом демократизації суспільства. Модель розвитку системи ППО повинна бути прогностичною, тобто такою, що забезпечить «проривну» стратегію виходу системи у стан інноваційного розвитку, який ґрунтується на сучасних освітніх технологіях, світових стандартах, принципі освіти упродовж усього життя.

В. Олійник наводить аргументи, які підтверджують прогностичність розробленої моделі. Виділимо з них той, який стосується теми нашого дослідження і пояснює необхідність нововведень очно-дистанційного навчання і кредитно-модульної системи: «Модернізована СППО України має бути орієнтована на розв'язання перспективних завдань освіти, таких як: оволодіння працівниками освіти комп'ютером, інтернетом, цілеспрямоване самонавчання, ознайомлення з позитивним досвідом інших, відкритість в оцінюванні досягнень, розроблення на захист власних інноваційних проєктів, форм і термінів навчання» [48, с. 19].

Очно-дистанційне навчання є глобальним явищем освітньої та інформаційної культури, гуманістичною та інтеграційною формою системи неперервної освіти і забезпечує насамперед:

- поєднання елементів очного, заочного та вечірнього навчання слухачів на основі сучасних інформаційних технологій, зокрема комп'ютерних;
- широкий доступ особи до кращих вітчизняних, світових освітніх ресурсів;
- отримання освітньої, професійно орієнтованої та особистісно значущої інформації педагогічним працівником упродовж його життєдіяльності;
- послідовність реалізації змісту підвищення кваліфікації під час очної та дистанційної складових навчання;
- самонавчання, самостійну роботу найбільш доступним способом [35].

Отже, запровадження технологій дистанційного навчання в підвищення кваліфікації педагогічних працівників здатне забезпечити новий, більш високий рівень післядипломної педагогічної освіти. В організації навчальної роботи зі слухачами за очно-дистанційною формою працівники кафедр ЦІПО дотримуються таких принципів:

- врахування стратегічної мети підвищення кваліфікації, формування конкретних цілей, змісту (модулів) навчання відповідно до вимог професійно-кваліфікаційних характеристик до посад;
- диференціація і поглиблення змісту навчальної інформації;
- максимальна інтеграція змісту навчання та професійної діяльності слухачів;
- демократизація управління навчанням (спільне розв'язання професійних проблем, активна участь слухачів в організації навчального процесу тощо);
- рефлексивна креативність навчання (самонавчання, індивідуально творчий підхід до засвоєння знань і використання нових освітніх технологій);
- неперервність навчання, подовження в часі, термінах, що супроводжується систематичною допомогою та підтримкою навчання слухачів науково-педагогічними працівниками, тощо;
- прогностична спрямованість, науковість, цілісність та спадкоємність, доступність, раціональність, інтегративний характер інформації;
- педагогічний моніторинг, діагностика та корекція, індивідуалізація, диференціація навчання;
- навчання дорослих (андрагогіка) на варіативній основі з елементами модульного навчання, врахування фактичних знань і вмінь, потреб і запитів слухачів [35].

Перехід на очно-дистанційну форму підвищення кваліфікації надає можливість:

- розв'язати суттєве протиріччя навчання між обсягом знань і лімітом навчального часу без збільшення тривалості відриву слухачів від виконання професійних обов'язків;
- оптимально використовувати переваги очного та дистанційного навчання;
- підняти рівень та якість застосування у навчанні комп'ютерних та інтернет-технологій і на цій основі поліпшити інформаційну підготовку слухачів;
- забезпечити новий, достатньо високий рівень самостійної роботи слухачів як за рахунок збільшення часу на виконання атестаційних робіт і поліпшення наукового керівництва, так і через підвищення вимог до їх якості та строгої процедури захисту.

У працях Л. Даниленко здійснено аналіз модернізації системи підвищення кваліфікації

педагогічних працівників в умовах її інноваційного розвитку. Для вирішення завдань модернізації автор пропонує вирішити нагальні питання [31; 32]. Виділимо з них ті, які, на нашу думку, повинні сприяти розвитку очно-дистанційного навчання:

- створення системи, яка була б більш гнучкою за формою та більше стандартизованою за змістом навчання (організаційні заходи);
- запровадження рейтингової системи оцінювання рівня професіоналізму вчителів з урахуванням сучасних вітчизняних і світових вимог до їх професійної компетентності (заходи з особистісного і професійного розвитку педагогів).

У зв'язку з цим доцільним є розроблення і запровадження елементів кредитно-модульної системи у підвищенні кваліфікації педагогічних працівників та рейтингової системи оцінювання навчальних досягнень слухачів.

Модель очно-дистанційного підвищення кваліфікації (схеми 1–2) як система методів та організаційних форм навчання визначає структуру типового навчального плану, який складається з блоків-модулів. У змісті плану передбачено перелік та обсяг навчального матеріалу, який мають засвоїти слухачі у процесі навчальної роботи під час очного (стаціонарного) та дистанційного навчання, проілюстрований у типовому навчальному плані підвищення кваліфікації. Складання такого плану є окремим предметом дослідження.

Разом з тим відзначимо актуальність запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у процес підвищення кваліфікації педагогічних кадрів освіти. Врахування усіх вищезазначених принципів стало можливим завдяки впровадженню в навчальний процес кредитно-модульної системи. Основною відмінністю від класичних вищих навчальних закладів стало використання найменшого можливого за часткою кредиту у вигляді «інших видів робіт».

Нині в Україні закладено певні основи системи «двоступенева освіта» – «контроль якості освіти» – «кредитно-модульна система», визначеної європейськими експертами як «золотий трикутник».

Кредитно-модульна система є не тільки основою навчального процесу у традиційній вищій освіті, а й елементом післядипломної освіти, перепідготовки

Схема 1. Модель організації підвищення кваліфікації педагогічних працівників за очно-дистанційною формою навчання

Схема 2. Варіант організаційно-педагогічної моделі очно-дистанційного підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів

і підвищення кваліфікації, в тому числі у системі дистанційного навчання, де її застосування найбільш ефективне, оскільки пов'язане з системою контролю – тестуванням, тому впровадження цієї системи забезпечує реалізацію одного з головних положень Болонського процесу – «навчання протягом усього життя».

В. Гравіт, характеризуючи модель підвищення кваліфікації педагогічних працівників у післядипломній педагогічній освіті на засадах кредитно-модульної системи організації навчального процесу, вказує на те, що впровадження її в очно-дистанційну форму підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів дає можливість забезпечити:

- реорганізацію системи ПККПО на засадах Болонського процесу, підвищення її престижності та привабливості;
- реконструкцію навчального процесу на основі його інтенсифікації, інформатизації, комп'ютеризації, застосування в навчанні інтерактивних форм і методів освітньої діяльності;
- введення комплексної об'єктивної системи діагностики навчальних досягнень слухачів і успішності підвищення ними кваліфікації на основі загальноєвропейської системи оцінювання ECTS;
- розвиток форм і методів самостійної роботи слухачів, її професійного, практичного спрямування;
- задоволення пізнавальних інтересів слухачів, їх професійних запитів. ЦІПО та ОІППО вважають за доцільне використовувати елементи кредитно-модульної системи для навчання слухачів курсів підвищення кваліфікації як таких, що суттєво підвищують якість післядипломної педагогічної освіти.

Перехід на кредитно-модульну систему навчання в інститутах післядипломної освіти має на меті підвищення кваліфікації засобами очної та дистанційної освіти.

Зазначимо, що визначення термінів «модуль», «модульна система навчання», «змістовий модуль», «кредитно-модульна система організації навчального

процесу» закладами післядипломної освіти збігається з їхнім визначенням у вищій школі. Розглянемо основні з них.

Модуль – завершена задокументована частина освітньо-професійної програми (навчальної дисципліни, практики, державної атестації), що реалізується відповідними формами навчального процесу.

Навчальний модуль – це система занять у вигляді сукупності системи знань, норм, цінностей.

Модульна система навчання – гнучка інноваційна технологія організації навчального процесу, основою якої є індивідуалізований підхід до засвоєння змісту модулів людиною.

Змістовий модуль – система навчальних елементів, що сумірна за ознакою відповідності з певним навчальним об'єктом.

Заліковий кредит у системі підвищення кваліфікації – завершена задокументована частина (практики, курсового проєктування тощо) навчання фахівця на курсах підвищення кваліфікації, у міжкурсовому періоді та процесі самоосвіти, що підлягає обов'язковому оцінюванню, зарахуванню при атестації.

Кредитно-модульна система організації навчального процесу – форма організації навчального процесу, що ґрунтується на поєднанні модулів технологій та використанні залікових одиниць залікових кредитів (оптимізація навчального процесу, посилення самостійної роботи студента чи слухача тощо).

Модульне навчання зародилося в кінці 1960-х років в англомовних країнах. Принцип його полягав у тому, що студент більш самостійно може працювати із запропонованою йому індивідуальною навчальною програмою, яка включає цільовий план дій, банк інформації і методичне керівництво щодо досягнення поставлених дидактичних цілей. Аналіз діяльності закладів післядипломної освіти з упровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу свідчить про його

організованість за модульним принципом, що передбачає розробку навчальних та навчально-тематичних планів блочно-модульної структури.

До основних принципів модульності можна віднести:

1) наявність самостійної групи ідей (знань), якими оволодівають студенти (слухачі) за допомогою дидактично доцільних засобів;

2) формування самостійно спланованої, цілісної одиниці навчальної діяльності, яка сприяла б досягненню студентом (слухачем) чітко визначених цілей. Складаються автономні порції навчального матеріалу для студентів (слухачів), що у свою чергу дозволяє вибирати шляхи індивідуального навчання.

Зміст модульно-розвивального навчання визначається цілісною системою змістових модулів, що зафіксована у модульній програмі того або іншого навчального курсу.

Принципи формування модульних програм:

1. Цільове призначення інформаційного матеріалу.
2. Поєднання комплексних інтегруючих і окремих дидактичних цілей.
3. Повнота навчального матеріалу в модулі.
4. Власна самостійність елементів модуля.
5. Реалізація зворотного зв'язку.
6. Оптимальна передача інформаційного і методичного матеріалу.

Отже, дистанційне навчання ставить перед практиками та вченими нові вимоги не лише в змістовій сфері освіти, але й у технологічній. Цій проблемі присвячено праці багатьох науковців (І. Драч, В. Зінченко, О. Хуторської). Окремою сторінкою проглядається тематика, присвячена інтерактивному характеру дистанційної освіти, електронному підручникові, автоматичному контролю. Зрозуміло, що очно-дистанційна форма підвищення кваліфікації дає можливість науково-педагогічним працівникам галузі післядипломної педагогічної освіти оперативно оновлювати знання, вміння, навички та раціонально запроваджувати їх, розвивати здібності та формувати вміння ухвалювати оптимальні самостійні рішення у практичній діяльності, сприяє особистісному творчому зростанню.

Висновки. Українські вчені працюють над удосконаленням навчального процесу в післядипломній педагогічній освіті. Актуальність дослідження певної теми може бути нетривкою. Ми намагалися комплексно оглянути бодай основну проблематику післядипломної педагогічної освіти. Разом з тим відзначимо, що офіційне приєднання України до Болонського процесу засвідчило актуальність стратегічної мети приєднання до європейського простору вищої освіти, а також складність її здійснення. На думку переважної більшості вітчизняних учених, Болонський процес привнесе зміни на краще у вищій школі.

Використані джерела

1. Закон України «Про освіту». Київ : Генеза, 1996. 36 с.
2. Закон України «Про вищу освіту». *Урядовий кур'єр*. 2002. 15 черв. (№ 86). С. 15–16.
3. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах: Затверджено наказом М-ва освіти України від 02.06.93 р. № 161. *Вища освіта в Україні. Нормативно-правове регулювання* / за заг. ред. А. П. Зайця, В. С. Журавського. Київ : Форум, 2003. 950 с.
4. Тимчасове положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців. Затверджено наказом МОН України від 23.01.2004 року, № 48. *Основні засади розвитку вищої освіти в контексті Болонського процесу* : документи і матеріали 2003–2004 рр. Київ, 2003.
5. Положення про організацію очно-дистанційного підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів у Центральному інституті післядипломної педагогічної освіти / за заг. ред. В. В. Олійника. Київ : ЦІППО, 2005. 40 с.
6. Положення про куратора-тьютора навчальної групи слухачів курсів підвищення кваліфікації за очно-дистанційною формою навчання. Київ : УМО, 2009. 15 с.
7. Положення про дистанційне навчання : наказ М-ва освіти і науки України від 21.01.2004 р. № 40. URL: <http://www.gdo.kiev.ua/files/db.php?st=1078&god=2004>
8. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія. Київ : Атика, 2009. 684 с.
9. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя. Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2004. 384 с.
10. Даниленко Л. І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах : монографія. Київ : Міленіум, 2004. 358 с.
11. Вища освіта і Болонський процес : навч. посіб. / М. Ф. Дмитриченко, Б. І. Хорошук, О. М. Язвінська та ін. Київ : Знання України, 2006. 440 с.
12. Кудіна В. В., Соловей М. І., Спіцин Є. С. Педагогіка вищої школи. Київ : Ленвіт, 2007. 194 с.
13. Мороз І. В. Педагогічні умови запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу : монографія. Київ : Освіта України, 2005. С. 82.
14. Олійник В. В. Дистанційне навчання в післядипломній педагогічній освіті: організаційно-педагогічний аспект : навч. посіб. Київ : ЦІППО, 2001. 148 с.
15. Його ж. Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти : монографія. Київ : Міленіум, 2003. 594 с.
16. Підвищення кваліфікації керівників освіти за дистанційною формою навчання / В. В. Олійник, В. Ю. Биков, В. О. Гравіт та ін. Київ : Логос, 2006. 408 с.
17. Підвищення кваліфікації керівників за дистанційною формою навчання / В. В. Олійник, В. Ю. Биков, В. О. Гравіт та ін. ; за заг. ред. В. В. Олійника. Київ : Логос, 2006. 408 с.
18. Відкрита освіта та дистанційне навчання : навч.-метод. комплекс навчального модуля / за заг. ред. В. В. Олійника. Київ : Міленіум, 2005. 18 с.

19. Головінова В. О., Наумова В. Ю. Підвищення кваліфікації директорів професійно-технічних навчальних закладів за очно-дистанційною формою навчання : навч.-метод. комплекс. Київ, 2006. 71 с.
20. Дистанційне навчання в післядипломній педагогічній освіті (в схемах і таблицях) / В. В. Олійник, В. О. Гравіт, С. В. Антошук, Т. І. Сябрук, А. Л. Кліменко / за заг. ред. В. В. Олійника. Київ : Міленіум, 2003. 76 с.
21. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : метод. посіб. / уклад.: О. Пометун, Л. Пироженко. Київ : АПН, 2002. 136 с.
22. Ляхощька Л. Л. Методичні рекомендації щодо виконання атестаційних робіт слухачами курсів підвищення кваліфікації за очно-дистанційною формою навчання. Київ : Міленіум, 2005. 20 с.
23. Олійник В. В., Гравіт В. О., Кліменко А. Л. Діагностика підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти за очно-дистанційною формою навчання : метод. рек. Київ : УМО АПН України, 2008. 24 с.
24. Олійник В. В. Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників системи загальної середньої освіти : метод. рек. / за заг. ред. Л. І. Даниленко. Київ : ЦППО, 2005. 78 с.
25. Концептуальні засади підвищення кваліфікації керівних кадрів професійно-технічних навчальних закладів за очно-дистанційною формою навчання / В. В. Олійник, В. Ю. Биков, В. О. Гравіт, А. О. Чаусов та ін. Київ, 2007. 102 с.
26. Післядипломна педагогічна освіта України: сучасність, перспективи розвитку : наук.-метод. посіб. / за ред. В. В. Олійника, Л. І. Даниленко. Київ : Міленіум, 2005. 203 с.
27. Старченко К. М. Підвищення кваліфікації заступників директорів ПТОЗ з навчально-виховної роботи за очно-дистанційною формою навчання : навч.-метод. комплекс. Київ : Міленіум, 2005. 69 с.
28. Типовий навчальний план і програма з підвищення кваліфікації педагогічних працівників системи загальної середньої освіти : метод. рек. / за заг. ред. Л. І. Даниленко. Київ : ЦППО, 2005. 78 с.
29. Буртовий С. Сучасні інформаційні технології в системі післядипломної педагогічної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*. 2006. № 2. С. 36–37.
30. Гадзецький Б. Запровадження елементів андрагогічного підходу у процесі кваліфікації працівників вищої школи. *Післядипломна освіта в Україні*. 2008. № 2. С. 20–22.
31. Даниленко Л. Модернізація системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах її інноваційного розвитку. *Післядипломна освіта в Україні*. 2008. № 2. С. 8–10.
32. Її ж. Модернізація системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах її інноваційного розвитку. *Післядипломна освіта в Україні*. 2009. № 2. С. 22–24.
33. Її ж. Післядипломна педагогічна освіта в умовах інноваційних змін. *Післядипломна освіта в Україні*. 2007. № 2. С. 21–23.
34. Даниленко Л., Паламарчук В. Зміст післядипломної освіти в інноваційному полі перетворень. *Післядипломна освіта в Україні*. 2008. № 1. С. 16–21.
35. Даниленко Л., Чміль А., Розмариця В. Очно-дистанційне навчання у практиці роботи ЦППО. *Післядипломна освіта в Україні*. 2006. № 2. С. 42–45.
36. Драч І. Особливості впровадження елементів кредитно-модульної та кредитно-трансферної системи в системі післядипломної педагогічної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*. 2009. № 2. С. 83–85.
37. Ляхощька Л. Підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти на засадах кредитно-модульної системи організації навчального процесу. *Післядипломна освіта в Україні*. 2009. № 2. С. 48–53.
38. Москаленко І. Використання інтерактивних технологій у процесі підвищення педагогічної майстерності сучасного вчителя. *Післядипломна освіта в Україні*. 2006. № 2. С. 46–48.
39. Ніколаєнко Л. Інтерактивні процеси в сучасній післядипломній педагогічній освіті. *Післядипломна освіта в Україні*. 2006. № 2. С. 48–52.
40. Його ж. Інтерактивний підхід до навчання дорослих. *Післядипломна освіта в Україні*. 2004. № 1. С. 24–27.
41. Олійник В. В. Модернізація системи ППО України в контексті змін. *Управління освітою*. 2009. 16 серп. (220). С. 3–7.
42. Його ж. Післядипломна педагогічна освіта в Україні: стагнація чи розвиток? *Освіта України*. 2007. № 55–56. С. 8–9.
43. Його ж. Про перспективи розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні. *Директор школи*. 2000. № 2. С. 2–3.
44. Його ж. Проблеми підвищення фахового рівня працівників: організаційно-управлінські аспекти зарубіжного досвіду. *Професійна освіта: теорія і практика*. 1999. № 1 (9). С. 138–143.
45. Його ж. Щодо впровадження дистанційного навчання в післядипломній педагогічній освіті. *Післядипломна освіта в Україні*. 2007. № 1. С. 43–52.
46. Олійник В., Гравіт В., Кліменко А. Дистанційне навчання в Центральному інституті післядипломної педагогічної освіти АПН України. *Післядипломна освіта в Україні*. 2007. № 2. С. 68–72.
47. Олійник В., Гравіт В., Ляхощька Л. Теорія і практика контролю успішності підвищення кваліфікації педагогічних працівників. *Післядипломна освіта в Україні*. 2009. № 2. С. 18–22.
48. Наукові засади розроблення прогностичної моделі розвитку післядипломної освіти в Україні / В. Олійник, В. Семиченко, Л. Пуховська, Л. Даниленко. *Післядипломна освіта в Україні*. 2007. № 1. С. 18–23.
49. Пашенко О., Сергеева Л., Молчанова А. Особливості структури і змісту методичного забезпечення навчального процесу при впровадженні кредитно-модульної системи. *Післядипломна освіта в Україні*. 2006. № 1. С. 49–53.
50. Покроєва Л. Умови активізації переходу до створення системи безперервної післядипломної педагогічної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*. 2007. № 2. С. 54–56.
51. Попов В. Методичні особливості навчальних матеріалів для дистанційного навчання. *Післядипломна освіта в Україні*. 2009. № 2. С. 85–88.
52. Сущенко Т. Концепція розвитку післядипломної педагогічної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*. 2007. № 1. С. 23–27.
53. Романенко М. Методологія та зміст сучасної післядипломної педагогічної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*. 2007. № 1. С. 35–38.
54. Харлаш А. М. Про нетрадиційні форми у науково-методичній роботі. *Відкритий урок*. 2003. № 9–10. С. 26–27.
55. Чепурна Н. Інформаційно-комунікативні технології в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників. *Післядипломна педагогічна освіта*. 2008. № 1. С. 25–29.
56. Її ж. Нові підходи до підвищення кваліфікації педагогічних працівників засобами інформаційних технологій. *Післядипломна освіта в Україні*. 2006. № 2. С. 52–53.
57. Чміль А., Ляхощька Л., Розмариця В. Організація навчального процесу в системі підвищення кваліфікації на сучасному етапі. *Післядипломна освіта в Україні*. 2008. № 1. С. 40–45.